

HET LAND VAN HERLE

*Tijdschrift en contactorgaan
voor beoefenaars en vrienden van de historie van oostelijk Zuidlimburg*

De vernederlandsing van de grensstreek van oostelijk Zuid-Limburg

Tot de veranderingen, die zich in de loop van deze eeuw voltrokken hebben, behoort ook de vernederlandsing van de oostelijke rand van de Mijnstreek.

Omtrent de eeuwwisseling was het nederlands voor onze streken een vreemde taal, waarmee men zelden in aanraking kwam, terwijl men geregeld met het Duits te maken had.

Het onderwijs werd wel in het nederlands gegeven, maar vanaf de derde klas stonden een paar uren Duits op de lesrooster. Het begon met de Fibel: het op de Duitse scholen gebruikte eerste leesboekje, waarin naast de drukletters ook de gotische schrijffletters stonden. Zo leerden we (ik zelf heb dat onderwijs genoten) het hoekige schrift, waar men tegenwoordig tegenaan kijkt, alsof 't hiërogliefen waren. In de hogere klassen werden de gewone Duitse leerschoolboeken gebruikt, alsmede de *Biblische Geschichte* van Schuster. Het is daaruit dat ik mijn kennis van de Bijbel opgedaan heb. Ook gaf meester Vliegen Duitse dictees. Wie de lagere school verliet kende Duits. Ik heb daarvan in mijn verder leven veel nut gehad.

In Heerlen werd op de lagere school ook het Duits onderwezen. Door de onderwijswet van 1920 is het onderricht in vreemde talen op de lagere school afgeschaft.

Doch het was niet alleen de school, maar vooral de kerk, die de mensen met het Duits vertrouwd maakte. Nog omstreeks 1900 waren te Schaesberg de gebeden, de preek, de catechismus in het Duits en gebruikte men uitsluitend Duitse kerkboeken. Pastoor Dämkes (1886—1903) sprak nooit anders dan Duits, ook geen Plat. Vooral de catechismus, die met vragen en antwoorden letterlijk van buiten moest worden geleerd, was een goede oefening in het gebruik van deze taal.

Het was dus niet te verwonderen, dat iedereen Duits kende of ten minste verstond. Trouwens het Schaesbergse dialect is ten nauwste verwand met die taal, terwijl er door de eeuwen heen nauwe betrekkingen bestaan hebben met het Duitse Rijnland en vooral met Aken. Veel mannen vonden er werk en veel meisjes gingen er dienen. Daarheen brachten de vrouwen met marktkorf en „wusch” (een rond stevig kussentje, dat onder de korf geplaatst werd, die men op het hoofd droeg) boter, eieren, fruit en groenten, alsmede alles wat te gelde te maken was. Aken bezocht men voor het doen van inkopen en voor de ontspanning. Marken, grosschen en pfennige waren de gangbare munten naast de Belgische merken en frangs. De handel in vee geschiedde in vijf frangstukken, „schtuk” genaamd, terwijl de meeste prijzen uitgedrukt werden in merken (de naam voor het Belgische muntstuk van 5 centimen) o.a. die van boter en eieren. Aangepast aan de waarde was de omrekening van de verschillende muntsoorten. Zo was 2 grosschen (20 Pfennig) 5 merk, en een mark 25 merk, terwijl ’n gulden 17 grosschen telde (102 cent). Dat er weinig Nederlands geld in omloop was, wijst er op, dat de handelsbetrekkingen met de rest van Nederland onbeduidend waren. Behalve steenkolen had Limburg alleen agrarische produkten aan te bieden en die had men in het noorden in overvloed. Ook de kolen gingen vóór de eerste wereldoorlog naar het buitenland. Dat zal ook wel de reden zijn geweest, dat de Oranje-Nassau mijnen tot in de oorlog de lonen in Duits geld uitbetaalden. Die oorlog bracht echter een ommekeer. Door het ontbreken van invoer van elders, vonden de Limburgse kolen afzet in Nederland en brachten dus Nederlands geld naar Limburg, terwijl de devaluatie van mark en frang, deze uit het geldverkeer deed verdwijnen. Daardoor werd de gulden het algemeen gebruikte betaalmiddel.

Tevens bracht de oorlog een scheiding der geesten. Vóór 1914 was de sympathie voor Duitsland groot, vooral in de kringen der arbeiders, waarvan vele er hun brood moesten verdienen. De hogere lonen en de betere sociale wetten oefenden een grote aantrekkingskracht uit en zelfs onder de onderwijzers waren er, die Duits gingen studeren, voor het geval we op een goede morgen Duits zouden zijn. Maar die sympathie heeft Duitsland door de oorlog grotendeels verspeeld. De inval in het neutraal verklaarde België, het platbranden van Moelingen en de universiteit van Leuven, en het bloedbad van Dinant heeft het nodige daartoe bijgedragen.

Intussen ging ook de vernederlandsing van onze streek voort. Waren vóór de oorlog de Geilenkirchener Zeitung en de Aachener Volksfreund nog concurrenten van de Limburger Koerier, gedurende de oorlog verdwenen ze uit de huisgezinnen. Ze hebben nadien geen vaste voet meer kunnen krijgen.

Maar ook in de kerk verloor het Duits door de oorlog aan terrein. Waren het vóór de oorlog Duitsers die werk in de mijnen zochten, nu waren het Nederlanders, die geen Duits verstonden en evenmin hun kinderen. Het was daarom, dat pastoor Schatten in 1916 de

duitse catechismus door de nederlandse verving en tevens begon te preken in de landstaal. Kapelaan Houben hield echter tot zijn benoeming tot pastoor van Slenaken, in 1920, zijn preek in het Duits. De laatste sporen van taalverbondenheid met onze oosterburen verdwenen in 1937 uit het kerkelijk leven, toen de „Andacht zu Ehren Unserer lieben Frau von der immerwährende Hilfe”, ingesteld in 1904 door pastoor Schröder en vanaf de oprichting in het Duits gehouden, in het vervolg in het Nederlands zou plaatsvinden, omdat, zoals pastoor Schatten verklaarde, de kinderen en vele volwassenen het Duits niet meer verstonden en alleen enige ouden van dagen van deze verandering last zouden ondervinden.

Daarmee was de vernederlandsing van Schaesberg voltooid, een proces, dat zich in minder dan een mensenleeftijd heeft voltrokken. De school, de mobilisatie en de sluiting der grenzen tijdens de eerste wereldoorlog, benevens de vestiging van veel Hollanders hebben het hunne daartoe bijgedragen.

J. J. JONGEN.

Geldswaarden

bij koop en verkoop vóór de franse tijd

Het lijstje van gangbare munten van vóór de Franse Tijd, dat bij de convocatie van onze vorige maandvergadering van de Historische Kring „Het Land van Herle” was ingesloten, heeft zeker de aandacht van vele leden getrokken (zie bijlage). Het is dan ook aanleiding geworden, om in dit artikel iets meer te vertellen over *het agrarisch betalingsverkeer op ons platte land van Heerlens omgeving*. We zouden er even vooraf de aandacht op willen vestigen, dat de twee eerste op dat lijstje, de cappuyn en het hoen geen munten waren, maar levende have uit de pluimveewereld, die bij cijnsbetalingen en successie te pas kwamen. De achtergevoegde waarden waren enkel de vervangingswaarden als in natura niet kon worden geleverd, als dus de cappuyn of 't hoen er niet waren. De cappuyn was een jonge haan, die bijtijds gecasteerd was en daarna vetgemest.

Men begrijpt, dat we het dus moeten hebben over de „laetgoederen”. De laat zelf bezat het laatgoed in eigendom maar niet geheel onbezwaard; hij was onderworpen aan zijn jaarlijks *cijns* en aan een „*keurmede*” (soort successiebelasting) bij versterf, als het „laetgoed” aan een „keurmede” onderworpen was.

Reeds zeer vroeg (965) legde Pepijn III de beter bekende *tiendeheffing* op; een verplichting om $\frac{1}{10}$ van de bodemopbrengst te schenken aan de kerk. Karel de Grote had reeds vroeger — dus vóór 814 — in één van zijn capitularia de tienden doen heffen en deze hebben het mede uitgehouden tot aan de Franse Tijd. Merkwaardig was zijn omschrijving, wat men onder tienden had te verstaan; alles viel er onder „wat door regen en dauw bevochtigd, of door wind of zon gedroogd werd”. Dus praktisch alle cultuurgewassen. Alles wat halm of stengel had behoorde tot de *grote tienden* (de granen en de boekweit). Onder *kleine tienden* berekende men vlas, hennep en ook de zogenaamde *krijtende- of schreeuwende tienden*: de bijen, lammeren, ganzen, eenden en kippen.

De *cijns* daarentegen was een jaarlijkse belasting, die zeer oud was en meestal in natura, desgewenst ook in geld kon betaald worden aan de heer van de „laethof”, waaronder het „goed” ressorteerde.

De „laten” mochten uit hun midden zeven personen kiezen, die samen het „laathof” vormden (dus een soort medezeggenschap). Wie achterwege bleef zijn jaarlijkse *cijns* te betalen, verviel in 'n boete. In het cartularium van Karel de Kale van 846 stond zelfs de bedreiging: „dat hij, die de *cijns* niet betaale, de akker verlieze”.

Met die *cijns* hadden de *allodiale goederen* niets te doen; deze waren alleen onderhevig aan „*schat ende tiende*”. Maar zelden vindt men in een der oude koopakten voor een bepaald stuk land de aanduiding „allodiaal goed”.

Wij komen er nu toe, eens van een bepaalde hoeve het pachtcontract, als we het in dit stelsel zo willen noemen, een uittreksel te geven, om een betere kijk op de *cijns* te krijgen. Het is van de oude *hoeve Stammen onder Schinnen* uit het jaar 1660.

- „1. Drie bunder was zogenaamd „voordeelland” en van de veldvruchten dezer bunders werd geen *cijns* gegeven.
2. Van de resterende 63 bunder betaalde de pachter (halfwin) de helft der harde vruchten (granen). De verdeling der opbrengst had niet te velde plaats maar bij het dorsen.
3. Voor bongerden en weiden in geld 200 gulden brabant.
4. De pachter of halfwin moest stier en beer ter beschikking houden voor de gemeenschap en genoot daarvoor extra per jaar honderd schoven „aargeslagen” rogge. Over deze schoven was dus de vlegel maar één keer gegaan.
5. Jaarlijks moest de pachter zelf een koelvracht kolen laten halen te

Kloosterrade (de steenkool was als brandstof reeds vrij algemeen in gebruik).

6. Om de twee jaar moest de pachter een wijnvracht halen in het Ahr- of Moezeldal, waar de heer blijkbaar wijnbergen bezat.
7. Een bepaling, die we meer tegen kwamen: omstreeks nieuwjaar moest de pachter de heer een portie specerijen schenken (bij voorkeur gember).
8. En dan ten slotte nog een hamel of kalf."

't Lijkt alles samen een zware cijns, maar de hoeve was dan ook meer dan 60 hectaren groot.

Uit het pachtcontract van de *goederen van Eyckholt bij Heerlen* kan het volgende genoteerd worden:

- „1. verpachting voor 6 jaar ingaande 1 oktober 1726;
2. jaarlijkse pachtprijs 60 pattacons of 240 gulden;
3. voor nieuwjaar een malder haver en een vat weyt (tarwe);
4. een vat erwten;
5. met pasen een vet kalf;
6. met pinxteren een vette hamel (gecastreerde ram), een koppel jonge schroeten, twee coppel cappuynen en twee koppel enden;
7. twee koelvrachten voor den heer."

We moeten het nu hebben over de zogenaamde „*Keurmede*”. Dat was een soort van successiebelasting bij het sterven van de bezitter van het laatgoed. En deze kon de erven het beste stuk vee uit de stal kosten. Op de grootste laatgoederen rustte de „*paardskeur*”. De laatheer wees twee laten aan, die voor hem de keur moesten doen. Nu ging die keur niet altijd op dezelfde manier. Soms mochten de twee keurmeesters in de stal komen en de afzonderlijke dieren van alle kanten bekijken en zelfs betasten.

Waar geen paardskeur, maar een *rund- of koekeur* was, ging het precies eender. Er waren echter tal van „keuren” waar de keurmeesters niet verder mochten komen dan de staldeur. Vanaf de drempel van de stal moest dus zo goed en zo kwaad het ook ging in de meestal duistere stallen gekozen worden. De keur bij overdracht van laatgoederen door vererving kwam dus tot stand door vrije keuze van de heer. De zware keurlast behoorde bij de cijns.

Zo schatten bij de overdracht van *de Vinckenhof te Brunssum* in 1677 Coen Hovels en Mevis Renckens de keur omdat er geen deugdelijk paard aanwezig was op een vervangingsom van 10 pattacons (toen volgens cours \pm 32 gulden). Daar echter ook het geld ontbrak, moest de laatheer, Ridder Vos, genoegen nemen met „ein alt grau paard met einen oogke”.

We halen uit een koopakte nog aan: „een stuck landts van een en

negentig roeden, gelegen binnen de bancke van Oirsbeek buiten het valderen in het doendervelt, alleen belast met schat en tiende; voor een alige somme van negen en zestig franse croenen, godsgeld 5 stuivers en lycoop naar landscostuymen. *Gigtgeld* nog apart bekend te maken....”.

Over dit „Gigtgeld” iets naders. Het „Gichtregister”, te vergelijken met het kadaster in onze dagen, berustte bij de laathoven en later ook soms bij de plaatselijke schepenbanken, zoals we verder nog in een voorbeeld zullen zien. Wanneer nu een huis, een stuk land, weide of bos door koop een nieuwe eigenaar kreeg, moest het na de koop zogenaamd „gegicht”, of, wat hetzelfde betekende, „gerealiseerd” d.w.z. ingeschreven worden in het Gigtboek van die laathof cq. Schepenbank waaronder het ressorteerde. Daaraan waren enkele kosten verbonden. Iedere koper verzekerde zich vóór de koop in het Gigtregister, waarin het als eigendom van de vorige bezitter te boek stond, of het „los ende lyber” van alle lasten was, behalve schat en tiende. Van de nieuwe realisatie in het Gigtboek kon een akte worden uitgereikt met het vermelden der „cooppenningen” die betaald waren, ofwel men maakte een onderschrift daarvan in de nieuwe koopakte. Om de terminologie daarvan te tonen, schrijven wij de volgende verklaring letterlijk over: „Op heden 12 april 1753 compareerde voor ons Limpens, Houtbeckers en Corten, respectievelijk schepenen en secretaris der Bancke van Oirsbeek, den eersamen Arnoldus Hartmans, nederleggende „in rem proprium” deze vorenstaende acte van coop „in fine” van realisatie, hetwelk redelijk verzoek wij aennemende, hebben denselven in de aengekochte Erve gegicht, gegoedt ende gerealiseerd en in dyenvolgens in hoeden van rechten gekeert, „sine cuius libet salvo actum ut supra”. Quod attestamur: Claes Limpens scabs, R. Corten scabs. Per extractum M. Houtbeckers secret.”

Bij *deling* werden de vaste goederen door een beëdigd landmeter gemeten en werd vastgesteld wie ieder der loten ten deel zou vallen. Er staat o.a. in zo'n delingscontract: „Nog sal dit looth volgen een derde deel van de weide aan de Cluis, gewaardeerd groot een sille ende gewaardeert 300 gld. Dit loot is belast met een vat en dry molderen rogge en 1½ cappuyn, jaerlix aen het huys Doenrade, staende op de halve weyde en de camp. Per extractum (w.g.) D. Klinkenbergh, Geadmitteerde en geapprobeerde landmeter van de Souvereine Raede van Brabant”.

Ruiling van vaste goederen, „*erfbuytingen*” genoemd, kwamen ook voor. Hiervan moeten wij eveneens volstaan met de aanhaling van

een enkel concreet voorbeeld: „... van erfbuytinge voor eeuwig en erfelijk over te draegen aan de tweede permutant een stuck akkerland, groot aan maet en door mij gemeten 321 roeden, wesende alldiael goed der Bancke van Oirsbeek, nievernants nu beswaert als wel met schat en tiende, waarvan hij eerste comparant is caverende en waarantschappe doende onder verbintnisse en obligatie als naar rechten;

Waartegens de 2de permutant is caverende en in gelijke maniere van erfbuytinge en voor eeuwelijk en erfelijk overdragende aan den eersten comparant sekere huysweide en coolhof binnen den dorpe van Doenrade onder de jurisdictie van het adellijcke huys Doenrade, groot en door mij landmeter gemeten 137 roeden, wezende belast met zijn aandeel ten aflijve in een keur en dan nog jaarlijx een summer haver en twee derde deel van een hinne, op het huys Doenrade te leveren en te verheffen. Waarbij nog bemerkende, dat tweede permutant bij deze erfbuytinge nog uiterhand geeft aan de eerste comparant een bagge, weerdig 15 schilling”.

Hoe kon nu een enkel stuk land, zoals we dat hier hebben weergegeven, belast zijn met een keur? Als enige verklaring hiervoor geldt, dat het land een split was van een veel groter bezit, dat een keurmede bezat.

We kunnen dit onderwerp over verkoop en koop met nog een klein voorbeeld besluiten. Op een stuk land, gelegen in de Simpel te Doenrade, bleek bij „erfbuytinge” in 1754 als laatgoed een *blijvende belasting* te drukken van een jaarlijks te leveren halve cop haver ($\frac{1}{8}$ vat) aan het huis Amstenrade.

In de Vorstelijke Abdij van Thorn kende men bij de grote laatgoederen nog 'n vorm van *accijns* onder de naam van „*verkensgeld*”. Ze werd bij het slachten geheven en bestond uit het leveren van een geheel varken bij de grootste en bij de mindere uit dat deel van het varken, dat ze pleegden te noemen „de voet”. Men verwachtte echter, dat aan die „voet” de ham was blijven hangen. Ook hier was betalen van vervangingswaarde mogelijk. Het hoofdschepenbankgebied van Heerlen kende eveneens dit begrip: bij charter werd er zelfs ieder jaar het „groot- en cleijn verkensgelt” vastgesteld.

De eeuwen liggen ver achter ons, dat er ook in Europa's meer afgezonderd liggende landen, *geen muntstelsel was*. Zo kende men in Ierland, het land van Sint Patrick, in de 5e eeuw de munt niet, maar nam als munteenheid een vette volwassen os. Wel had deze tol een vervangingswaarde van een ons zuiver goud. Zelfs slaven en slavinnen werden naar deze maatstaf gekocht. Een slavine was 3 koeien of ossen waard; een slaaf daarentegen slechts 1 koe of 1 os.

Oude volksgebruiken.

Karel de Grote nam de bekende dak- of rotsplant, *het huislook* (*sempervivum tectorum*) op in zijn capitulaire de „*Villae Imperialis*” tot beplanting der lemen nokken van de stroodaken. Denkelijk was deze plant met haar uitgebreid wortelstel en haar snelle vermenigvuldiging door afzetsels een voortreffelijk versterkingsmiddel van het stroodak, maar er zat toch ook nog wel wat meer achter. Die verre voorouders zagen in het huislook een probaat middel ter afwering van bliksemingslag (zie: De Kempische boerderijen in Bokrijk [B.]).

De door *halfcirkels gevormde ornamentering*, die samen een overhoeks geplaatst kruis vormen in het bovenlicht der buitenmuren onzer boerderijen, zag men vóór alle mogelijke modernisingen heel vaak als symbool van de vruchtbaarheid. Zo schijnt het oorspronkelijk ten minste bedoeld te zijn geweest. Deze versiering van het houtwerk was kenmerkend voor het agrarisch Zuidlimburg.

De *overdracht van een boerenwoning* werd verzinnebeeld door aanraking van de „haal” (ketting in de schouw) door de nieuwe eigenaar in tegenwoordigheid van schout en schepenen; op sommige plaatsen door het op en neer laten van die ketting met de ijzeren waterketel („schortzinge van de schouwketting”).

Overdracht van landerijen geschiedde door overreiking met „mond ende halm”, of, als er grasland bij was, een stukje graszode. Dit laatste is mooi uitgebeeld in de kerk van Munsterbilsen op een schilderij (overdracht aan de abdis).

We zien, dat uit onze uiteenzetting blijkt, dat koop, verkoop, ruil en verdeling van onroerende goederen met een gewichtige ernst werden behandeld en men steeds de nodige waarborgen eiste. Ook proeft men in die oude stukken vaak de gehechtheid aan huis, plaats en streek, die zich op het platte land het sterkst manifesteerde. We eindigen daarom met enkele versregels van een Geldersman uit die vervlogen eeuwen, die wegens zijn ambt moest verblijven te Nieuwstadt, dat als een stukje Gelders gebied, als een eiland in het Guliker land, lag. Hij klaagt daarom:

„In het Gulicker bedrijf is rondom ingesloten
Mijn kooerijck gebied, al hoor ik elders thuis.
Al zit ick ver van U, o goede bondgenoten,
Ick houd mij aan de bandt, mijn hert is altoos kuys!”.

W. J. VROMEN.

MUNTWAARDEN CQ. GANGBARE MUNTEN IN HET HEERLENER LAND.

Enige gegevens aangetroffen in archiefstukken, berustend in het gemeentearchief van Heerlen.

Anno 1447:	1 cappuyn	8 stuyver brabant
	1 hoen	4 stuyver

	1 schellinck	4 st., voorheen 2 st. 1 ort.
	1 turnis	2 st. 2 ort
	1 denier	1 st. 2 ort
	1 penningh	1 st. 2 ort
	1 aldegroot	1 st. 2 ort
	1 crompstart	1 st. 2 ort
	1 boddedreger	1 st. min 1 ort
	1 alt meurken	1 ort

Anno 1646—'48:	1 souvereyn	25 gulden licht
	1 omkijker	20 gld
	1 pistolet (spaansche pistolet)	13 gld
	1 halve rijder	11 gld
	1 halve omkijker	10 gld
	1 fransche croon	6 gld 12 st.
	1 gelderse rijder	6 gld
	1 payement	5 gld 7½ st.
	1 pattacon	4 gld
	1 Aeckensche pattacon	3 gld 10 st.
	1 cardecus	1 gld
	1 cardecus	19 st.
	1 cardecus	18 st.
	1 Luycker daeler	36 st.
	1 dobbel copstuck	26 st.
	1 branck	18 st.
	1 copstuck	13 st.
	1 coninx copstuck	13 st.
	1 halve reael	7 st. 1 ort

Voorts is er sprake van een aantal „gangbare” munten, waarvan geen notering wordt gegeven. Vermoedelijk was de waarde hiervan zo algemeen bekend, dat men deze niet vermeldde:

cruyspattacon
 beeren pattacon
 seemsche daeler
 in permissie schilling
 coninxsche schilling
 Aeker shilling
 Campersche schilling
 Aeker mercken
 Aeker blaumuser

Anno 1708—'12: waardebeplating *duits* geld, dat hier in omloop was:

de drittels (drittling)	4 schellingen = ½ pattacon
de halve blaffer	6 oortiens
't petermenken	1 stuyver
de mercken	1 stuyver
de marck	4 oort

Eg. SLANGHEN vermeldt in zijn boek: „Bijdragen tot de geschiedenis van het hertogdom Limburg”; Amsterdam—Sittard 1865, 16 (voetnota 1) enkele munteenheden, die in Valkenburg in omloop waren:

de haller koperen pasmuntje van zeer geringe waarde; spreekwoord: „Ik geef er geen heller om”.

de fleguut vlieguit: koperen muntje ook „mijt” genaamd.

het alt moirken . . (monnaie noir) koperen munt, min of meer van zilver doorspekt.

 $3\frac{1}{2}$ alt moirken = 7 fleguten = 1 boesch

2 boesch = 1 albus of wispenning

$2\frac{1}{4}$ boesch = 1 stuyver

5 boeschen = 3 vleemsch

2 vleemsch = 1 aldegroot

6 aldegroot = 1 groot vleemsch

$2\frac{1}{2}$ groot vleemsch = 45 boeschen = 1 rijngulden.

N. Eussen.

Oorsprong en ontwikkeling van het Heerlens marktwezen

(Vervolg).

Het in 1850 vastgestelde marktreglement, dat in de loop der jaren voortdurend werd aangepast en verbeterd, bleef echter op het punt van de deugdelijkheid en het juiste gewicht van de ter markt gebrachte goederen onaangetast. Speciale aandacht genoot de boter. Aan dit produkt, dat uit hygiënisch oogpunt het meest kwetsbaar was en zodoende ook de meeste kritiek te doorstaan had, stelde men de hoogste eisen. Ter verbetering hiervan is er zelfs sprake geweest van de *oprichting van een gemeentelijke botermijn*, waarmee het stads-

bestuur zowel de kwaliteit als ook de prijs beoogde te verbeteren. Het raadslid Müller bracht deze aangelegenheid in de gemeenteraadsvergadering van 13 november 1889 ter tafel. Hij wees erop, dat blijkens een artikel in de Limburger Koerier, eenzelfde kwestie te Voerendaal speelde en: „dat men hier erop bedacht moest wezen dusdanige inrichting in deze gemeente in verband met de bloeiende weekmarkten in het leven te roepen” ⁶¹). Na bespreking van dit punt werd besloten de heer F. Corten: „wandelleeraar der maatschappij van landbouw aan te schrijven ter bekoming van een reglement op de botermijn en tevens inlichtingen te vragen omtrent de wijze van oprichting van dusdanige inrichtingen”. In de raadsvergadering van 2 december 1889 lag het gevraagde rapport alsmede het reglement op de botermijn reeds ter discussie voor. De heer Corten verklaarde zich tevens bereid op dinsdag 17 december 1889 te Heerlen een spreekbeurt over dit onderwerp te willen houden onder het beding, dat: „het hem lastig valt met betrekking tot zijnen al rijperen leeftijd de terugreis naar Valkenburg te voet te maken, waarom hij als voorwaarde stelt, dat hem voor de terugreis door de gemeente een rijtuig worde gesteld”. De raad ging met dit voorstel akkoord ⁶²). Deze kwestie kwam in een eindstadium tijdens de raadsvergadering van 27 december 1889. Burgemeester Savelberg deelde als zienswijze van het college van B. & W. mede, dat naar hun oordeel de gemeente zich buiten een dergelijke affaire moest houden: „als zijnde meer eene handelszaak, die men aan particulier initiatief moet overlaten, hetgeen in die gemeenten van dit gewest, waar thans botermijnen zijn opgericht, ook is geschied” ⁶³). Het raadslid de Hessele was het hier niet mee eens. Hij motiveerde zijn standpunt door te stellen, dat: „hierdoor de boter en vooral de goede kwaliteit in prijs moet klimmen en het dus in het belang van de boterfabrikanten dezer gemeente en omstreken is”. De heer Müller viel hem bij: „op de mijn zullen zich boterkooplieden laten invinden en de goede boter zal knapper beoordelaars aantreffen, die meer prijs zullen besteden dan wanneer men de boter op de markt of te huis zal verkoopen”. Het voorstel kwam in stemming. Er bleken 4 vóór- en 4 tegen-stemmers te zijn. De beslissing lag nu in handen van de voorzitter, die het, geruggesteund door het oordeel van B. & W., verwierp.

Desondanks bleef de heer Müller aandringen: „om van gemeentewege eene scherper toezicht uit te oefenen, zoo op het gehalte als voornamelijk op het gewicht der boter”. Hij stelde voor: „tot dat einde vanwege de gemeente *eene weegschaal* met het noodige gewicht aan te schaffen, om op gezette tijden een onderzoek omtrent het laatste punt te kunnen voornemen”. De gemeenteraad kon zich hiermee verenigen en besloot dienovereenkomstig.

De botermijn is later toch in Heerlen gesticht, echter niet als gemeentelijke- maar als particuliere instelling. Ze werd gevestigd in

een pand op de Veemarkt = Wilhelminaplein, westzijde (zie foto). Over de Vereniging ter Bevordering van Veemarkten vernemen we in deze periode niet veel meer. Op de varkensmarkten na, bevonden de jaarmarkten zich andermaal in een impasse. De gemeentelijke jaarverslagen spreken weer van: „de markten zijn van geene betekenis met uitzondering van de maandelijksche varkensmarkt en wekelijksche groente markt”. Aangezien het elan bij de Vereniging tanende was, gingen er stemmen op in de vergadering van het college van B. & W. om het initiatief maar weer in eigen handen te nemen. Burgemeester Savelberg maakte in de raadsvergadering van 21 juni 1890 de mening van het college hierover kenbaar en stelde voor: „aangezien de bestaande varkensmarkten zoo goed gaan, of het niet wenschelijk zoude zijn in de maanden Maart en April eenen markt-dag bij te zetten” ⁶⁴). De raad kon zich met dit voorstel verenigen, doch alvorens een definitief besluit te nemen, wenste men dat het gemeentebestuur vooraf nog nader overleg zou plegen met de „markt-commissie”. Wat er uiteindelijk uit de bus is gekomen, is nog onbekend. In ieder geval bevatten de ingekomen stukken géén rapport van de commissie en is men in de raadsvergaderingen nooit meer teruggekomen op dit agendapunt.

In het jaar 1894 werd het onderwerp „marktwezen” weer in een raadsvergadering aangesneden. Thans betrof het echter niet een uitbreiding of inkrimping van de Heerlense marktdagen, doch een aanvraag bij gedeputeerde staten van het gemeentebestuur van Gulpen tot instelling van jaarmarkten op de derde maandagen van januari, april en juni ⁶⁵). Daar de geplande dagen samenvielen met de in Heerlen bestaande markten, besloot het gemeentebestuur, ondanks

het feit dat de Heerlense markten niet veel te betekenen hadden, hiertegen bezwaren in te dienen ⁶⁶). Met het Heerlens rekwest werd rekening gehouden. Een gewijzigde aanvraag van het gemeentebestuur van Gulpen volgde in die zin, dat de dagen voor het houden van de markten verschoven werden naar de tweede maandagen in maart, april en mei ⁶⁷), echter nu met de restrictie, dat indien de St. Servatius-jaarmarkt te Maastricht op de tweede maandag in mei viel, de markt in Gulpen verschoven moest worden op de dag daarna ⁶⁸).

Het sinds 1890 gerijpte idee om de Heerlense veemarkten nieuw leven in te blazen, liet het gemeentebestuur niet los. De met veel verve gestarte „Vereniging” bleek haar kruit al spoedig te hebben verschoten, waardoor de plannen langs de normale weg niet langer uitvoerbaar waren. Men zocht naar nieuwe middelen, die het publiek opnieuw van het nut en het belang van dit soort markten moesten overtuigen. In het houden van een *grote landbouwtentoonstelling* dacht men een stimulans te vinden om het gestelde doel te verwezenlijken. Tijdens de raadsvergadering van 23 december 1895 deelde de voorzitter dienaangaande mee: „dat hij op een vraag zijnerzijds van het hoofdbestuur der maatschappij van landbouw in Limburg een schrijven heeft ontvangen, waarin dit bestuur bericht, dat het genegen is in den loop van dezen zomer eene tentoonstelling van vee en landbouwwerktuigen in deze gemeente te houden, mits door de gemeente voor dat doel een subsidie uit de gemeentekas van f. 200,— worde toegekend aan genoemde maatschappij”. Na beraadslaging kwam men tot het besluit het gevraagde subsidie te voteren en „eene aanwijzing van een geschikt terrein, liefst een boomgaard, te doen” ⁶⁹). De heer Marcus Goldstein verklaarde zich bereid om zijn weide, „geleegen tegenover het Station Heerlen tot het houden der landbouwtentoonstelling op 10 juni 1896” af te staan tegen een vergoeding van f. 30,—, welk bedrag op 20 juni d.a.v. aan hem werd uitbetaald ⁷⁰). Het resultaat van dit evenement werd door het gemeentebestuur gekenmerkt als „zeer druk bezocht en goed geslaagd” ⁷¹).

Door dit succes gesterkt, stond het gemeentebestuur de mogelijkheid tot een wederopbloei van de *Heerlense veemarkten* voor ogen. De samenwerking en onderhandelingen met de maatschappij van Landbouw in Limburg als stimuleringspartner openden nieuwe perspectieven. In de raadsvergadering van 8 december 1896 kon de burgemeester reeds een afgerond voorstel doen. De besprekingen hadden er toe geleid, dat: „door het landbouwcasino een proef zal genomen worden om veemarkten in deze gemeente tot stand te brengen en een aanvang zal gemaakt worden met den derden maandag der maand Februari”. Tevens was men overeengekomen, dat: „door dat lichaam eene *commissie* is gevormd tot *aanmoediging en totstandkoming der jaarmarkten* en het casino wenscht, dat een paar leden

van den raad aan die commissie werden toegevoegd". Met algemene stemmen nam met dit voorstel aan, terwijl als leden van de nieuw gevormde commissie werden aangewezen de heren Schroeder en Widdershoven ⁷²).

Het jaar 1897, waarin de nieuw ingestelde veemarkt van start ging, bleek een belofte in te houden voor de toekomst. Het gemeenteverslag vermeldde dan ook: „dat alhier 2 goedgeslaagde paardenmarkten en 2 minder goedgeslaagde markten van rundvee hebben plaats gehad". De aanvoer bedroeg respectievelijk 180 en 150 paarden, die per stuk de som van f. 300,— tot f. 600,— opbrachten en 150 en 120 stuks rundvee, die verkocht werden voor de prijs variërend van f. 80,— tot f. 140,— ⁷³).

Ook dit samenwerkingsstreven bleek achteraf weer niet het gewenste resultaat op te leveren. Met de veemarkten ging het opnieuw bergafwaarts, hetgeen tot gevolg had, dat in 1901 de subsidie aan het landbouwcasino werd ingetrokken. De kosten van annonsering kwamen thans weer, net zoals vroeger, voor rekening van de gemeente ⁷⁴). In de jaaroverzichten van het gemeentebestuur komt het woord „veemarkt" gedurende de periode 1898—1904 niet meer voor. De opgaven vermelden alleen de *weekmarkt*, die nog steeds druk wordt bezocht ⁷⁵).

Toch maakte het gemeentebestuur zich in deze jaren ook zorgen over de *weekmarkt*, vooral met betrekking tot de aanvoer van boter. De vervaardiging hiervan werd langzamerhand overgenomen door samenwerkende landbouwersorganisaties, die hun produkten in combinatie gingen verwerken in fabriekjes, waardoor zich op de markten een concurrentiestrijd ontwikkelde. In de raadsvergadering van 10 maart 1900 gaf de burgemeester de raad in overweging:

„of het niet op haar weg lag stappen te doen tot oprichting eener botermijn alhier, daar volgens hem de Dinsdagsche botermarkt achteruit gaat en het te voorzien is, dat deze door oprichting van boterfabrieken in den omtrek onzer gemeente, mettertijd te niet zal gaan" ⁷⁶).

De raad ging niet nader in op dit voorstel. Inmiddels was er echter te Heerlerheide de *zuivelvereniging St. Cornelis* opgericht, die de Heerlense raad verzocht een strook grond voor de bouw van een boterfabriek kosteloos af te staan. „Daar men een huis voor dat doel voor de duur van 3 jaar gehuurd heeft", oordeelde de raad, „dat op deze aanvraag eerst later wordt beschikt" ⁷⁷). Na het verstrijken van de huurtermijn kwam deze aangelegenheid opnieuw aan de orde in de vergadering van de gemeenteraad van 20 januari 1904. Het voorstel van B. & W. tot afstand om niet van bedoelde strook grond voor een nieuwe fabriek werd aangehouden ⁷⁸) tot de volgende vergadering waarin de gemeenteraad het besluit dienovereenkomstig nam:

„Gezien het verzoek van het bestuur der Coöperatieve Zuivelfabriek „St. Cornelius” te Heerlerheide om afstand van een gedeelte van een perceel bouwland, kadastraal bekend Sectie B 1923, groot 13×50 m², gelegen langs den Pappersenweg en dienende voor den bouw eener zuivelfabriek;

Overwegende dat de oprichting eener zuivelfabriek voor de bewoners van Heerlerheide kan worden geacht eene zaak van algemeen belang te zijn;

Besluit:

aan genoemd bestuur het gevraagde terrein voor bovenomschreven doel af te staan tegen een koopprijs van f. 15,— de Are en dit bedrag ad f. 97,50 aan voornoemd bestuur als subsidie te schenken” 79).

Tegen de gevolgde procedure maakten Gedeputeerde Staten van Limburg bezwaren. Op hun verzoek diende het raadsbesluit te worden gewijzigd en wel in die zin, dat de overdracht van de grond kosteloos moest geschieden, waardoor het geven van een subsidie kon worden geannuleerd ⁸⁰). Hierdoor zou men voor de toekomst in soortgelijke gevallen niet gebonden zijn. Het oorspronkelijke besluit werd in overeenstemming gebracht met de wensen van G.S., waarna door dit college de goedkeuring aan het raadsbesluit werd verleend ⁸¹).

Inmiddels dienden zich ten aanzien van de *marktplaats* zelf = het Kerkplein, moeilijkheden aan, waarvoor op korte termijn een beslissing moest worden genomen. Ten gevolge van de grote verbouwing van de St. Pancratuskerk, waarvoor de voorbereidingen in volle gang waren, werd het gedeelte van het marktterrein, dat eigendom

van het kerkbestuur was, als opslagplaats in gebruik genomen. Het gemeentebestuur dwong men zodoende tijdelijk naar een ander onderkomen voor de markt te zoeken. In de raadsvergadering van 17 januari 1901 kwam deze aangelegenheid aan de orde:

„Aan de orde is een voorstel van B. & W. om de markt tijdelijk te verplaatsen. De voorzitter neemt het woord en zegt dat het de Heeren zeker zal zijn opgevallen, dat het grootste gedeelte der marktplaats toebehorende aan het R.K. Kerkbestuur wordt ingenomen door een groote keet, door bouwmaterialen enz. waardoor de ruimte van de bezoekers der markt zijns inziens te klein wordt. Op het oogenblik kan men zich nog even behelpen, het tijdstip zal evenwel niet ver verwijderd zijn, waarop er niet meer over voldoende plaats zal kunnen beschikt worden

Daarom had men gedacht tijdelijk eene andere plaats voor de te houden markt aan te wijzen.

Daarop leest hij een request voor, ingediend door eenige bewoners van Kerkhof, Emmastraat en Akerstraat, houdende verzoek om de markt op de tegenwoordige plaats te behouden.

De heer Franck acht verplaatsing der markt te veel schade voor de bewoners van het Kerkhof. Ook meent hij dat er nog voldoende ruimte over is, vooral wanneer men de karren eene andere plaats aanwijst.

Ook de heer Wetzels is van mening dat de plaats nog groot genoeg is.

De heer Delahaye merkt op, dat het aantal marktbezoekers zeer zeker nog wel zal toenemen, aangezien verschillende landbouwers ontevreden zijn over de lagere prijzen die de Boterfabrieken betalen, en dus later hunne waar hier te koop zullen bieden.

De voorzitter wijst er nogmaals met nadruk op dat het niet de bedoeling is van B. & W. om de markt voor goed te verplaatsen, en dat hun college ook wenscht de markt op het Kerkhof te behouden, zoolang het eenigszins mogelijk is, alleen voorziet hij dat binnenkortens tijd de aanvoer van bouwmaterialen en ophooping van afbraak zoo groot zal zijn, dat de marktbezoekers zullen komen klagen — en alleen voor dat geval zou hij wenschen dat de Raad eene andere plaats aanwees.

De heer Franck houdt vol, dat er plaats genoeg is, mits dat men eenige regelmaat in acht neme bij het ophoopen van steenen, hout, enz. — en men de karren van de markt verwijderd.

Dit laatste vinden vele leden onpractisch en te lastig voor de opkooopers.

De heer Roosen wijst er nogmaals op, dat de tijdelijke verplaatsing alleen dan zou geschieden, wanneer de toestand onhoudbaar wordt.

De heer Franck wil dat ook dan eerst een besluit zal genomen worden.

De voorzitter stelt voor eene afwachtende houding aan te nemen en de zaak thans niet verder te behandelen. Aldus wordt besloten” ⁸²).

De tegenstanders van dit voorstel in de raad alsmede de bewoners van Kerkplein, Emmastraat en Akerstraat, die geprotesteerd hadden, konden een tijdelijke verplaatsing van de markt niet tegenhouden. Op de duur dwong de ontstane situatie inderdaad naar een ander terrein uit te zien, hetgeen het gemeentebestuur ter beschikking meende te hebben in de enige jaren tevoren gedempte Bongerdpoel. Desondanks werden ook nu weer, ofschoon de toestand op het Kerkplein onhoudbaar was, bezwaren hiertegen ingediend. Deze affaire kwam in de raadsvergadering van 21 maart 1902 opnieuw ter tafel:

„Aan de orde is de tijdelijke verplaatsing van de markt.

Te elfder ure is hiertegen weer een verzoekschrift ingekomen van eenige bewoners van Kerkhof, Emmastraat en Geleenstraat, die deze verplaatsing noodeloos en willekeurig achten.

Nadat de voorzitter er op heeft gewezen dat het houden der markt op 't Kerkhof op 't oogenblik onmogelijk is, zoodat er van willekeur geen sprake kan zijn, nadat hij den Raad heeft ingelicht, dat volgens verklaring van den opzichter der kerk, de open plaats tot 4 oktober a.s. onmisbaar is voor den geregelden gang der werkzaamheden aan de kerk, wordt na eenige discussie besloten de markt tijdelijk te verplaatsen naar den Bongerd van 1 April tot uiterlijk 4 October eerstkomende" ⁸³).

Achteraf bleek, dat deze termijn te krap genomen werd. Immers naderhand moest men toestaan de periode van de tijdelijke verplaatsing met 2 maanden te verlengen. De raad bedong andermaal uitdrukkelijk, dat daarna de markt weer op het Kerkplein zou worden gehouden ⁸⁴), hetgeen ook geschiedde.

De verbouwingswerkzaamheden aan de St. Pancratiuskerk duurden echter voort en de ruimte op het Kerkplein liet te wensen over. Het is daarom ook niet verwonderlijk, dat ten aanzien van het oppervlak van het marktplaats voortdurend klachten het gemeentebestuur bereiken. Tijdens de raadsvergadering van 1 september 1903 moest de gemeenteraad zich nogmaals bezig houden met deze kwestie:

„De heer Roosen zegt, dat hij van verschillende zijden klachten heeft gehoord dat de marktplaats veel te min ruimte biedt, vooreerst door de groote keet, daarvoor de aannemer gezet en ook door de vele karretjes die veel plaats innemen. De voorzitter belooft bij den aannemer aan te dringen op verkleining van de keet en tevens van a.s. Dinsdag af den veldwachter de marktluik te doen verzoeken de karren niet meer op de markt te brengen" ⁸⁵).

Als noodmaatregel werd in deze periode voor wat de *varkensmarkt* betreft ook van de vaste standplaats afgeweken. Gedurende de gehele verbouwingswerkzaamheden aan de St. Pancratiuskerk vond deze markt plaats in de Akerstraat, noordzijde, tot aan het Café-Restaurant Bijsmans, het vroegere pand „Aan de Slagboom" ⁸⁶).

Na het voltooiën van de vergrotingswerkzaamheden aan de St. Pancratiuskerk bleken voorlopig alle bezwaren te zijn opgelost. Het marktlevens concentreerde zich weer geheel en al op het Kerkplein. De langzamerhand op gang komende mijnindustrie, met daaraan gekoppeld de sterke uitbreiding van het inwonersaantal van Heerlen en de omringende plaatsen, ging nu een rol van betekenis spelen. De behoefte aan marktprodukten nam van dag tot dag toe. Vraag en aanbod hielden geen gelijke tred meer, hetgeen in dit geval nadelig was voor de consument, aangezien er van concurrentiestrijd praktisch geen sprake meer kon zijn. De ontstane ongunstige situatie, waarmee het gemeentebestuur al spoedig geconfronteerd werd, dwong tot een oplossing. Tijdens de raadsvergadering van 4 juli 1905 begonnen de voorhoede-gevechten. Het raadslid Beckers sneed deze aangelegenheid, die al eerder op tegenstand stuitte, heel voorzichtig aan door te betogen: „dat hij verschillende keren de weekmarkt bezocht en daarbij opgemerkt heeft, dat karren de gewone circulatie langs en

naar de huizen op het Kerkplein zeer belemmeren. Hij vraagt of die karren niet eene andere plaats kunnen aangewezen krijgen", waardoor meer ruimte voor koper en verkoper kon verkregen worden. De voorzitter antwoordde, dat deze kwestie al eens meer ter sprake was gebracht. Hij gaf toe, dat de karren veel ongerief veroorzaken; „daar staat evenwel tegenover, dat men het den opkoper ook niet te lastig moet maken door te vorderen dat deze voor elken inkoop of eieren eenen grooten weg moeten afleggen". De heer Beckers, niet geheel tevreden met deze repliek, waagde zich hierna, gezien de vroegere ervaringen, op glad ijs door voor te stellen *de markt te splitsen* en een gedeelte naar de Bongerd, „de tegenwoordige Prins Hendriklaan", te verplaatsen. De voorzitter herinnerde in dit verband eraan: „dat dergelijk voorstel bij een vorige gelegenheid zeer veel oppositie heeft ontmoet".

Daarna nam de heer Franck het woord om te pleiten voor een *herinvoering van marktgeld*. De voorzitter voelde hier weinig voor en motiveerde zijn gezichtspunt door te stellen: „dat trouwens vroeger zulke belasting bestaan heeft, maar wegens de geringe opbrengst en wegens het onpraktische dier belasting heeft men ze afgeschaft".

In dezelfde vergadering werd voorts nog gesproken over: „eene opeenhoping van marktbezoekers aan de kerkdeur, waardoor er geen voldoende orde heerscht, hetgeen een gevaarlijke toestand in het leven roept". Tevens stelde men voor om *banken op de markt* te plaatsen. De voorzitter was echter van mening, dat hierdoor de toch al krappe ruimte nog kleiner zou worden, terwijl de aanschaf hiervan grote kosten met zich mee zou brengen. Daarenboven beschikte men niet over een goede opbergmogelijkheid. Herinvoering van marktgeld zou de aanstelling van een marktmeester noodzakelijk maken.

De heer Beckers: „herhaalt zijn opinie, dat de markt dient gesplitst te worden bijvoorbeeld in een groente- en in een boter- en eiermarkt". De burgemeester: „repliqueert dat splitsing zoo gemakkelijk niet gaat. Eensdeels staat hier een groot belang op het spel voor de bewoners van het tegenwoordige Kerkplein en anderdeels zijn veel marktbezoekers verkoopers én van groenten, én van boter of eieren. Hij zal evenwel zelf een onderzoek instellen en dan zal men in een volgende vergadering zien, of en zoo ja op welke wijze verbetering dient aangebracht te worden" ⁸⁷).

Inderdaad kwam men in de eerstvolgende vergadering op deze zaak terug. De burgemeester deelde mede, „dat hij twee maal de markt had bezocht en wel de eene maal om 7.00 uur en de andere maal om 6.30 uur. Hij constateerde beide malen, dat de markt toen reeds nagenoeg afgelopen was". Het oude spreekwoord „de morgenstond heeft goud in de mond" werd in deze dagen beslist nog geen geweld

aan gedaan. De klacht van een opeenhoping van marktlieden rond de ingang van de kerk, meende hij te kunnen oplossen door het kerkbestuur te verzoeken de ingang aan de marktzijde gedurende de marktdagen te sluiten. De heer Beckers was van mening, dat dit niet veel zou baten. Volgens hem zou alleen een wederinvoering van marktgelden, die zeker f. 300,— zouden opbrengen, een afdoend middel zijn. Het raadslid Franck daarentegen stelde: „dat de markt te klein zal blijven zoolang er geen regeling bestaat”⁸⁸). Er bleef de voorzitter niets anders meer over dan de toezegging te doen de zaak nader te overwegen. Het voorzichtig naar voren gebrachte denkbeeld van splitsing van het marktterrein van de heer Beckers, dat zoveel stof deed opwaaien en de vroedevaderen van Heerlen gedurende een lange periode intens bezighield, zou een ommekeer brengen in het Heerlense marktwezen.

Koortsachtig werd nu gewerkt om een oplossing te zoeken. Het duurde meer dan een jaar, voordat het gemeentebestuur met een nieuw plan ter tafel kwam. Als enige vorm van vergroting van het marktterrein zag men het *aanleggen van een verbindingsstraat tussen het Kerkplein en de Prins Hendriklaan*. Daartoe diende het huis van de heer Hennen, verhuurd aan bakker Cox, te worden aangekocht en afgebroken⁸⁹). Hiermee nam men tevens het principebesluit om de beslotenheid van het eeuwenoude plein rondom de St. Pancratiuskerk, het binnenplein van het Landsfort Herle, aan de noordzijde te doorbreken. Tijdens de raadsvergadering van 15 december 1906 vond er een uitvoerige bespreking plaats van de uitgewerkte plannen. Aan het voorstel van B. & W. lag als motivering ten grondslag:

„Overwegende dat herhaaldelijk en met reden is geklaagd over de te geringe ruimte van het Kerkplein als marktplaats;
dat verplaatsing der markt in het belang der eigenaren en huurders der omliggende perceelen niet gewenscht is;
dat in het algemeen belang, de eenige goede oplossing in deze is te vinden door uitbreiding der marktplaats;
dat dit alleen mogelijk is door het Kerkplein dat thans als marktplaats gebruikt wordt te verbinden met het ruime plein der Prins Hendriklaan;
dat hiervoor noodig is aankoop van een gedeelte van perceel Hennen...;
Besluit:
het perceel aan te kopen van Hubert Dionisius Lodewijk Maria Hennen voor f. 6.720,—”⁹⁰).

Aan dit raadsbesluit, dat ter goedkeuring aan Gedeputeerde Staten moest worden ingezonden, voegde het gemeentebestuur een „Memorie van toelichting” toe:

„De weekmarkt van boter, kaas, eieren, groenten, fruit, enz. werd sedert jaren druk bezocht. Het Kerkplein dat daarvoor wordt gebruikt bood tot voor enkele jaren voldoende ruimte. Door de buitengewone toename der bevolking (1899 — 5.759; 1907 — 9.135) moest noodzakelijkerwijze de aanvoer der landbouwproducten op de markt eveneens verbazend toenemen, wat ten gevolge heeft gehad dat de marktplaats te klein is geworden.

Herhaaldelijk werden dan ook klachten geuit over de geringe ruimte waarover men beschikte. Adressen tot verplaatsing of tot uitbreiding der marktplaats bereikten den Raad en hebben aanleiding gegeven tot langdurige discussie, tot nog toe even wel zonder resultaat.

Algemeen zag men in, dat verbetering hierin moest komen, de vraag was maar, hoe ze aan te brengen.

Verplaatsing van de markt naar een ander terrein was vooreerst kostbaar, omdat de gemeente zulk terrein zou moeten aankopen en daarenboven niet gewenscht omdat de belangen der omwoners van de tegenwoordige marktplaats er beduidend door zouden worden geschaad.

Verdeeling der producten over verschillende terreinen, zoodat bijv. boter en eieren op één plein en groenten en fruit op een andere plaats zouden aangevoerd worden, stuitte op moeilijkheden, omdat de verkoopers, gewoonlijk niet één, maar verschillende producten ter markt brengen.

Er bleef dus slechts eene wijze van oplossing dezer kwestie over: *uitbreiding der marktplaats*, en deze meent het gemeentebestuur te hebben gevonden door aankoop van een gedeelte van perceel Sectie D 2652.

Een blik op de kaart zal voldoende zijn, om tot de overtuiging te komen dat de keuze in deze eene gelukkige is, omdat men een verbindingsweg zal krijgen van $8\frac{1}{2}$ m. breedte, die bij eene diepte van $16\frac{1}{2}$ m. ongeveer in het midden van de ruime Prins Hendriklaan uitmondt.

Het uitgekozen perceel biedt daarenboven nog de volgende voordeelen aan:

- a) de prijs ervan is betrekkelijk laag omdat het is een oud huis, dat in tegenstelling met de andere aan het Kerkplein gelegen percelen nog niet is opgeknaapt;
- b) het onooglijk uitzicht op dit perceel vanuit de Oranje Naussastraat zal verdwijnen;
- c) onze fraaie, zoo heerlijk gerestaureerde kerk zal van uit die straat niet langer gemaskeerd worden.

Wat nu de koopprijs aangaat, zij medegedeeld dat door een twintigtal bewoners van het Kerkplein, Prins Hendriklaan en Oranje Naassastraat eene bijdrage van f. 3.000,— zal worden betaald, in tien jaarlijksche termijnen van f. 300,—, voor welke betaling een vijftal hunner zich als borgen stellen.

Uit het bovenstaande zal voldoende blijken dat aankoop van het betrokken perceel noodzakelijk is, in het belang van de gemeente, omdat daardoor de reeds lang hangende marktquestie op alleszins bevredigende wijze wordt opgelost."

Deze „Memorie” bleek voldoende argumenten te bevatten om het predikaat „goedgekeurd” door G.S. te verkrijgen ⁹¹).

De sombere wolken, die zich gedurende enige jaren boven de Heerlense markten aftekenden, zijn thans weer opgetrokken. Het voortbestaan van de *weekmarkten* was verzekerd en men had ruimte voor een verdere uitbouw gecreëerd. In het voorjaar van 1907 deed zich al een dergelijke mogelijkheid voor. Het initiatief hiervoor kwam van het raadslid Delahaye, die: „zegt dat hij het wenschelijk acht, dat er een *tweede maandelijksche varkensmarkt* worde ingesteld”. Als motief haalt hij aan, dat „anders de biggen te lang bij de moeder moeten blijven en de landbouwers geen plaats hebben om de jonge varkens lang te houden. Eene markt in de eerste week van iedere maand zou z.i. zeer gunstig werken”. De voorzitter vreesde echter, dat de gewone varkensmarkt onder de instelling van een tweede te lijden zou hebben. Evenwel zal hij op de Provinciale Griffie informeren welke dag hiervoor het geschikst is, aangezien andere gemeentebesturen hiertegen bezwaren kunnen inbrengen ⁹²). In de raadsvergadering van 1 mei 1907 lichtte de burgemeester de raadsleden nader in. Na ingewonnen informatie: „omtrent den meest geschikten dag voor het houden van eenen tweeden varkensmarkt” is gebleken, dat hiervoor in aanmerking kan komen de eerste woensdag van de maand. „Tevens was hij omtrent de wenschelijkheid van een tweede varkensmarkt te rade gegaan bij een aantal landbouwers. Deze verklaarden zich alle tegen aangezien de nieuwe markt slechts 2 dagen na de gewone Valkenburgse markt zou worden gehouden en tevens dat zij er absoluut geen nadeel bij zagen wanneer de biggen iets langer bij de moeder bleven”. Na enige discussie, waarin de heren Delahaye en Spijkers nogmaals aandrongen op de instelling ervan, besloot de gemeenteraad dienovereenkomstig. Als datum koos men de voorgestelde eerste woensdag van iedere maand, uitgezonderd de maand mei ⁹³), waaraan Gedeputeerde Staten hun goedkeuring hechtten ⁹⁴).

(Wordt vervolgd)

N. EUSSSEN

Noten.

61) Notulen gemeenteraad Heerlen 1889, vergadering 13 november; GAH.

62) idem, vergadering 2 december 1889; GAH.

63) idem, vergadering 27 december; GAH.

64) idem 1890, vergadering 21 juni; GAH.

65) Provinciale Bladen 1894, nr 46.

66) Notulen gemeenteraad Heerlen 1894, vergadering 10 mei; GAH.

- 67) Provinciale Bladen 1895. nr 38.
- 68) idem, nr 72 en 75.
- 69) Notulen gemeenteraad Heerlen 1895, vergadering 23 december; GAH.
- 70) Gemeenterekening 1896, mandaat nr 58, bijlage van de rekening nr 210; GAH.
- 71) Gemeenteverslag Heerlen 1896; GAH.
- 72) Notulen gemeenteraad Heerlen 1896, vergadering 8 december; GAH.
- 73) Gemeenteverslag Heerlen 1897; GAH.
- 74) Notulen gemeenteraad Heerlen 1901, vergadering 24 januari; GAH.
- 75) Gemeenteverslagen Heerlen 1898—1904; GAH.
- 76) Notulen gemeenteraad Heerlen 1900, vergadering 10 maart; GAH.
- 77) idem 1901, vergadering 1 april; GAH.
- 78) idem 1904, vergadering 20 januari; GAH.
- 79) idem 1904, vergadering 19 maart; GAH.
- 80) idem 1904, vergadering 14 juli; GAH.
- 81) idem 1904, vergadering 12 augustus; GAH.
- 82) idem 1901, vergadering 17 januari; GAH.
- 83) idem 1902, vergadering 21 maart; GAH;
- 84) idem 1902, vergadering 23 september; GAH.
- 85) idem 1903, vergadering 1 september; GAH.
- 86) Mededeling van de heer J. Th. Janssen, lid van de werkgroep van „Het Land van Herle” en oud-chef afdeling Bevolking ter Gemeentesecretarie van Heerlen.
- 87) Notulen gemeenteraad Heerlen 1905, vergadering 4 juli; GAH.
- 88) idem 1905, vergadering 28 juli; GAH.
- 89) idem 1906, vergadering 26 oktober; GAH.
- 90) idem 1906, vergadering 15 december; GAH.
- 91) Goedkeuring meegedeeld in de raadsvergadering van 1 maart 1907; Notulen gemeenteraad Heerlen; GAH.
- 92) Notulen gemeenteraad Heerlen 1907, vergadering 1 maart; GAH.
- 93) idem 1907, vergadering 1 mei; GAH.
- 93) idem 1907, vergadering 1 mei; GAH.
- 94) Provinciale Bladen 1907, nr 65.

UIT DE ONDERBANKEN

PETRUS CASPAR HERMANS 1831—1907

Tot één van de figuren, die een rol hebben gespeeld in het dorpsleven, behoorde Caspar Hermans, hoofd der L.O. School te Munstergeleen en Bingerlade alsmede leraar aan de Winterlandbouwschool te Sittard, waar hij les gaf in plantkunde. Behalve zijn onderwijsfuncties, begaf hij zich op het terrein van de poëzie.

In de familiepapieren bevinden zich enkele cahiers, die rond het jaar 1890 vol geschreven werden met gedichten van Caspar Hermans. Het handschrift is van één zijner dochters, Elisa Hermans. Op de omslag staat: „Verzenboekje”.

De meeste gedichten, van verschillende versmaat, zijn opgedragen aan familieleden, vrienden, collega's uit de onderwijskring, neomisten, bruidsparen, notarissen, pastoors, kloosterzusters en gebeurtenissen zoals de Zouaventijd (1869—1870). Een gedicht is gemaakt n.a.v. het vertrek van de heer Robbe, inspecteur van het L.O. in Limburg.

Een bijzondere plaats in het leven van Caspar Hermans heeft Jan Adam Cremers ingenomen. Hij werd anno 1822 te Bingerlade geboren en overleed aldaar anno 1910. Sinds 1861 was hij lid van Provinciale Staten en 1894 lid van Gedeputeerde Staten; voorts 43 jaar burgemeester van Bingerlade en 6 jaar van Jabeek; 67 jaren lid van het Kerkbestuur te Bingerlade; voorzitter van de vereniging van burgemeesters en secretarissen in Limburg. Hij was drager van de ridderorde van de Nederlandse Leeuw.

De gedichten van Caspar Hermans, die 1831 te Munstergeleen werd geboren en aldaar in 1907 overleed, kunnen niet gerangschikt worden onder de poëzie-produkten in de klassieke betekenis. Zij zijn eerder een verbeterde vorm van rijmkunst. Hun inhoud heeft, voor die tijd, regionale betekenis. In Munstergeleen heeft Caspar Hermans moeilijkheden gehad, zodat hij naar Bingerlade vertrok. In familiebezit is nog een fraaie antieke hangklok, die hij bij een gelegenheid ten geschenke kreeg. Aan de binnenzijde van de klok is, in gotische letters, de tekst aangebracht, luidende: „De dankbare inwoners van Bingerlade”.

Het oude schoolmeestershuis staat er nog. Het is nu een van buiten wit gekalkt gebouw, waarin een bakkerij is gehuisvest, vlak bij de nieuwe kerk van Bingerlade.

Caspar Hermans was gehuwd met Anna Elisabeth Vroemen, afkomstig uit Merkelbeek, 1842, overleden te Munstergeleen 1896. Uit hun huwelijk werden vijf dochters en één zoon, Nicolas, geboren. Nicolas Hermans, in huwelijk met Maria Dullens (Sittard), werd de vader van vier in leven zijnde zoons, waarvan de twee oudsten, n.l. Fons en Toon Hermans, bekendheid verwierven.

Om u een indruk te geven van de kwaliteit van de rijmkunst van Caspar Hermans, volgt hier een vers op de natuur

L. v. H.

DE MORGEN.

Wat zijt Gij, o Morgen, verrukkelijk schoon!
Wat schouwspel van wonderen spreidt ge ten toon!
De toppen der bergen bekroont gij met goud,
Die paarlen laat regenen over het woud.

Wanneer ge verschijnt in uw blozende jeugd;
Dan schitteren de ontwakende velden van vreugd,
Dan stijgt in den heerlijksten wildzang uw lof
En buigt zich de sterveling neer in het stof.

Als Eng'len, die knielen voor uw aangezicht,
Zoo kwelen de kinderen, Schepper van 't licht,
En zingen, o Vader, op smeekende toon:
Bewaar ons, als Engelen voor uw en troon!

Dokumentatie over Heerlen 14e - 17e eeuw

Door de heer J. M. van de Venne, mede-auteur van het boekwerk: Geschiedenis van Hoensbroek (Echt 1967), zijn fotokopieën van enkele, voor Heerlens historie belangrijke documenten en berustend in het archief van de familie von Hoensbroeck op kasteel Haag, aan het gemeentearchief van Heerlen afgestaan. Wij zijn hem hiervoor bijzonder erkentelijk.

De heer drs. M. K. J. Smeets, rijksarchivaris in Limburg, was zo vriendelijk ze ons te doen toekomen. Gaarne hiervoor onze dank.

SUMMIERE INHOUD VAN DEZE DOKUMENTEN:

1. 1379-januari-17 (op Sint Anthonijsdach).

Regeling van de schadevergoeding die Dycbout Smytken vanwege de hertog van Brabant en Limburg ontvangt door middel van Reynart Thorele van Berne, drossaard van het land van Valkenburg, i.v.m. het aanleggen van een gracht om het landsfort van Heerlen door zijn eigendommen;
origineel charter.

2. 1543-september-24.

Benoemingsakte van Jaspas Monincks tot schout van de Vrijheid van Heerlen als opvolger van Janne Sijen, door Karel V.

3. 1580-januari-22.

Benoemingsakte van Matthias Hall „vander Wormen” tot schout van de Vrijheid van Heerlen als opvolger van Servaes Leenardts, door Filips II.

4. 1642-oktober-27.

Benoemingsakte van Servaes vanden Hoeff tot schout van de Vrijheid van Heerlen als opvolger van Godefroid van Fieren-schatz, door Filips IV.

5. zonder datum (17e eeuw).

Gespecificeerde opgave van het kerkelijk- en het allodiaal bezit (bundergetal) en de opbrengsten van de domeingoederen in de hoofdbank Heerlen, onderverdeeld naar de dorpen, gehuchten en leengoederen die onder het bestuursgebied van de hoofdbank ressorteren.

L. v. HOMMERICH.

HISTORISCHE CHRONIEK

AANWINSTEN EN SCHENKINGEN GEMEENTELIJKE OUDHEIDKUNDIGE DIENST.

A) Archief:

De heer J. H. N. Bollen, Tempsplein 3 te Heerlen, overhandigde het gemeentearchief 8 mappen, gevuld met manuscripten over de *geschiedenis van de water-, electriciteits- en gasvoorziening der gemeente Heerlen*, 19e eeuw — 1958. Met de reeds eerder overgedragen 4 mappen, die de vroegste ontwikkeling van de drinkwatervoorziening van vóór de oprichting van het gemeentelijk waterleidingsbedrijf behandelen, zijn zij als neerslag de bekroning van tien jaren verricht archiefonderzoek.

Ook de verspreide gegevens over het *openbare vervoer* in en naar Heerlen, 1828—1968, werden door hem verzameld en bijeengebracht.

Voorts legde hij een mapje aan met aantekeningen over de *concessie-aanvragen m.b.t. de steenkolenexploitatie* in de gemeente Heerlen, 19e eeuw.

Zijn uitgebreid en minutieus opsporingswerk beperkte zich niet alleen tot de in het gemeentearchief van Heerlen bewaarde dokumenten; hij doorzocht tevens stukken in het rijksarchief in Limburg, in enkele bureaux van het provinciaal bestuur in Limburg en in de archieven van de Staatsmijnen te Heerlen. Ook deed hij succesvol navraag bij particuliere verzamelaars m.h.o. op afbeeldingen en foto's van oud-Heerlen.

B) Museum:

Via het rijksmuseum van oudheden te Leiden kwam het gemeentelijk oudheidkundig museum van Heerlen in het bezit van afgietsels van de 2 romeinse druiventrosflesjes en het gouden flaconnetje, die in 1921 in de askisten Simons aan de Voskuilenweg te Heerlen gevonden en een tiental jaren later verkocht zijn aan deze Leidse instelling.

C) Bibliotheek:

Door schenking werd de historische bibliotheek verrijkt met:

- 1) de jaargangen 1965—1968 van „Het Land van Herle” door W. H. Kibbeling, Akerstraat 106, Heerlen;
- 2) Westfälische Zeitschrift 1953 en 1954 door C. V. Helgers, Eymaelstraat 10, Heerlen.

D) Historisch - topografische verzamelingen:

In deze sektor werden door schenking de navolgende aanwinsten geboekt:

- 1) door F. Marell, Heerlerweg 46, Hoensbroek: 5 prentbriefkaarten van oud-Heerlen;
- 2) door A. Corten, dr ir Bungestraat 93, Heerlen: foto van het vakwerkhuisje van de bezembinder op de Brunsummerheide;
- 3) door J. A. Pastoor, Pr. Irenestraat 10, Heerlen: 4 eigenhandig vervaardigde crayontekeningen, voorstellende de voor- en achterrijde van de boerderij Vonken te Caumer-Heerlen; een gedeelte van kasteel Cortenbach te Voerendaal en een gedeelte van de gracht met park van hetzelfde kasteel;
- 4) door H. J. Hendriks, Raadhuisstraat 30, Brunssum: foto van „het Pannesjop”, Schaesbergerweg, Heerlen; foto's met bidprentjes van Werner Sijstermans en diens echtgenote Maria J. Lindelauf.

E) Verzameling bidprentjes:

Door schenkingen van de heren H. Loontjens Heerlen, W. G. Zimmermann Vaals en J. Gielen Heerlen kon deze collectie uitgebreid worden met in totaal 146 prentjes.

LEZING.

De agenda van het R.K. Vrouwengilde te Meerssen vermeldde op datum van 28 februari 1969 een lezing met lichtbeelden van de heer L. van Hommerich over het onderwerp:

„*Hoe leefde men in Zuidlimburg in een ver verleden?*”

Aan deze culturele avond namen nagenoeg 40 dames-leden deel.

RADIO-UITZENDING.

In de door mej. Mia Smelt voor de K.R.O. samengestelde radiocyclus „Moeders wil is wet” worden momenteel de schijnwerpers gericht op het Nederlandse museumbestand. Het programma van

6 februari 1969 was nagenoeg geheel gewijd aan het gemeentelijk oudheidkundig museum van Heerlen. In een ruim 25 minuten durend vraaggesprek met de heer L. van Hommerich, werden diverse facetten van Heerlens geschiedkundig verleden nader belicht. Vooral de Romeinse thermen en het plattelandfort, alsmede de geplande nieuwbouw van Heerlens museum kregen in deze uitzending ruimschoots de aandacht.

VESTINGMUUR.

Het laatste, nog overeindstaande, gedeelte van de oude walmuur aan de noordoost-zijde van het Kerkplein is noodzakelijkerwijs ten offer gevallen aan de slopershamer. Ten gevolge van optredende weersinvloeden, zoals vorst en regen, betekende het een gevaar voor de omgeving. Op 27 februari 1969 werd dit werk voltooid. De oude middeleeuwse bouwstenen zijn veilig gesteld en zullen in het nog te realiseren reconstructieplan worden verwerkt.

JAARVERGADERING.

De kringen Heerlen en Kerkrade van Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap en de historische Kring „Het Land van Herle” belegden gezamenlijk hun jaarvergadering op 7 maart 1969 in het gemeentelijk oudheidkundig museum van Heerlen.

Drs A. V. M. Hubrecht, directeur van het rijksmuseum Kam te Nijmegen, besprak voor de ongeveer 100 aanwezigen het onderwerp: „*De Romeinse Limes in Nederland*”, met lichtbeelden.

BEZOEKEN:

Gedurende het eerste kwartaal 1969 werden in het gemeentelijk oudheidkundig museum naast een aantal individuele bezoeken groepsrondleidingen verzorgd voor: R.K. HAVO Sancta Maria, Spekholzerheide; Studentenclub Max Kolbe, Treebeek; Carnavalsvereniging Hannover (D.); Opleidingsschool Verpleegsters voor langdurige zieken, Heerlen; Huishoudschool Gasthuisstraat, Heerlen (2 groepen); MAVO St. Henricus, Heerlen (5 groepen); dr F. Postmaschool, Heerlen; St. Michiellyceum, afd. Gymnasium, Geleen (2 groepen); St. Clara College, afd. HAVO, Heerlen (2 groepen); Afcenterschool, Brunssum (2 groepen); Minister de Visserschool, Heerlen (2 groepen); MAVO St. Clara, Heerlen; Internaat Klimmen en MAVO Spekholzerheide (2 groepen).

- 7 dec. 50-Jarig jubileum v.d. plaatselijke afd. Nieuw-Einde — Heerlen NKV en NKMB.
- 7 dec. De Raad van Protestantse Kerken pleit voor behoud Hogeschool voor Theologie en Pastoraat te Heerlen.
- 8 dec. Bisschopswijding van dr H. Frehen in de St. Jozefkerk te Waubach door mgr dr J. B. Theunissen met assistentie van mgr P. Moors en mgr J. F. Gunnarson. Hij zal zijn bisschopsambt gaan uitoefenen te Rycjavik (IJsland).
- 8 dec. Pastoor H. W. J. Creusen verlaat Eyselshoven i.v.m. benoeming tot herder van de St. Annaparochie te Heerlen, waarvan de installatie 15 dec. a.s. plaats heeft. In Eyselshoven wordt 14 dec. a.s. zijn opvolger pastoor T. Terlingen geïnstalleerd.
- 10 dec. Bezoek van E. Adorno, parlementair staatssecretaris van Defensie van West-Duitsland, aan het Afcnt-hoofdkwartier te Brunssum.
- 11 dec. 40-Jarig bestaan v.d. NA-opleiding, verbonden aan de school voor hoger middelbaar beroepsonderwijs en opleiding voor leerkrachten aan de Gasthuisstraat te Heerlen.
- 12 dec. Werkbezoek v.d. heer H. P. Zielstra, generaal der Koninklijke Luchtmacht, aan het Afcnt-hoofdkwartier te Brunssum.
- 13 dec. Opening v.d. districtstentoonstelling georganiseerd door de vogelzangvereniging „VH de Heidezanger” te Heerlerheide door burgemeester F. J. W. Gyzels.
- 13 dec. Opening nieuw filiaal v.d. Centrale Vereniging van r.k. Openbare Leeszaalen en Bibliotheken in de Maria-Theresia kleuterschool aan de Zutphenstraat te Heerlen.
- 13 dec. Burgemeester F. J. W. Gyzels installeert een commissie tot bestudering van de mogelijkheden om binnen het Stadsgewest Oostelijke Mijnstreek een mijnmuseum te stichten.
- 15 dec. 50-Jarig bestaan van de amateurtoncelvereniging „Ons Toncel” te Simpelveld.
- 16 dec. Oprichting v.d. „Stichting voor Samenlevingsopbouw Oostelijk Mijngebied” te Heerlen.
- 16 dec. Viering 50-jarig bestaan van het AMF in de stadsschouwburg te Heerlen.
- 17 dec. Mr F. G. van der Kroon benoemd tot voorzitter v.d. Raad van toezicht v.d. coöperatieve melkinrichting „De Mijnstreek” te Heerlen.
- 18 dec. Officiële opening v.d. school voor Opleiding van Apothekers-assistenten aan de Nobelstraat te Heerlen door burgemeester F. J. W. Gyzels.
- 19 dec. a.s. Vestiging van drie bedrijven: Andex N.V. (vitrage-breierij) en Qualitex Yarns Ltd. (veredelen van synthetische vezels) te Heerlen; N.V. Fritho (meubels) te Kerkrade.
- 19 dec. Sluiting v.d. bruinkolenbrikettenfabriek v.d. N.V. Maatschappij tot Exploitatie van Bruinkolenvelden Carisborg.
- 19 dec. 75-Jarig bestaan v.d. Oranje-Nassau mijnen.

- 21 dec. Opening v.h. Groene-Kruisgebouw a.d. Raadhuisstraat te Nieuwenhagen.
- 23 dec. Openstelling voor het verkeer van het tracé Keulse Baan, gelegen tussen Brugemeester Waszinkstraat en het De Weverziekenhuis te Heerlen door drs J. A. Bakker, minister van verkeer en waterstaat.
- 28 dec. Oprichting stichting „Dienstencentra voor bejaarden” te Schaesberg.
- 30 dec. De heer E. J. H. Kerckhoffs neemt afscheid als secretaris en ambtenaar burgerlijke stand der gemeente Eygelshoven.
- 1 jan. Heerlens bevolking liep tussen 1-1-'68 en 1-1-'69 met 1126 personen terug.
- 1 jan. Inwerkingtreding „Gemeenschappelijke regeling districtsambulancedienst Zuid-Oost Limburg”, omvattend 25 gemeenten.
- 1 jan. In het Oostelijk Mijng gebied werden in 1968 elf nieuwe bedrijven met overheidssteun gerealiseerd cq. uitgebreid; arbeidsplaatsen 1144, waarvan 771 uit het mijnbedrijf.
- 6 jan. Ingebruikname nieuwe muziekschool, Buttingstraat te Hoensbroek.
- 7 jan. Mr J. G. A. Janssen m.i.v. 1 febr. benoemd tot burgemeester van Eygelshoven als opvolger van mr H. Boyens.
- 9 jan. De jeugdorchestra „Olympia” uit Meezenbroek-Heerlen ontvangt het kampioensvaandel v.d. Limburgse Muziekfederatie.
- 10 jan. Installering van een adviescommissie voor de administratieve automatisering in Limburg door burgemeester J. W. Quint.
- 10 jan. Generaal J. Bennecke, Afcant opperbevelhebber, overhandigt een cheque van f 15.500.— aan voorzitter R. E. Romme v.d. afdeling Limburg v.h. Nederlandse Rode Kruis.
- 11 jan. Gouden bioskoopjubileum van E. Hirschberg te Heerlen.
- 11 jan. Oprichting stichting „Dienstencentrum voor Bejaarden” te Brunssum.
- 12—13 jan. Bezoek van de Amerikaanse admiraal Horatio Rivera, commandant v.d. zesde Amerikaanse Vloot, tevens opperbevelhebber v.d. geallieerde strijdkrachten in Zuid Europa, aan het Afcant-hoofdkwartier te Brunssum.
- 13 jan. Oplevering van de spoorwegverbinding industrieterrein Bouwberg (Brunssum). Deze sluit aan op het spoor v.d. voormalige Stm. Hendrik met verbinding op het net v.d. Ned. Spoorwegen te Nuth.
- 13 jan. Heerlens gemeenteraad sluit een financieringsovereenkomst met de Vasco-mij, waardoor opheffing en faillissement werden voorkomen.
- 14 jan. Toetreding Kath. Bond van Werknemers in Kleding- en Textielbedrijf St. Lambertus tot de Federatie van Katholieke Werknemersorganisaties in de Industriële Bedrijven.
- 17 jan. Benoeming mr F. C. G. E. Greijn, referendaris in alg. dienst ter gem.-secretarie Heerlen, tot gemeente-secretaris van Oldenzaal.

- 17 jan. Toekenning ere-penning Gemeente Heerlen aan ir P. A. A. Wirtz, scheidend voorzitter v.d. Kamer van Koophandel en Fabrieken voor de Mijnstreek.
- 18 jan. Mgr K. Roncken (Heerlen) volgt drs W. F. A. Heemskerk op als voorzitter v.d. r.k. Limburgse Bond van Muziekgezelschappen.
- 18 jan. Officiële opening St. Jozefschool, Heerlerheide, door wethouder ir. J. C. Schlösser.
- 22 jan. Het eerste nummer van het nieuwe maandblad „Limburg Vandaag”, een uitgave van de Stichting Public Relations i.o., verschenen.
- 23 jan. Afbraak van monumentale hoeve Mugen (voorm. Schepenhuis) te Schaesberg.
- 24 jan. Huldiging v.d. heer Frans Dohmen i.v.m. 25-jarig voorzitterschap v.d. Ned. Kath. Mijnwerkersbond in de stadsschouwburg te Heerlen.
- 25 jan. De heer W. E. H. Logister als „Pim I” gekozen tot vorst v.d. Winkbülle.
- 27 jan. Ingebruikname v.h. medisch centrum v.h. Gemeenschappelijk Administratiekantoor te Meezenbroek-Heerlen.
- 27 jan. Mr E. W. J. van Breukelen, mr H. J. A. Prickartz en mr H. R. van Oppen tot plaatsvervangende kantonrechters beëdigd.
- 27—28 jan. Tweedaags werkbezoek van drs A. Theunissen, hoofd v.d. directie krediet v.d. EGKS, aan Zuid-Limburg met o.a. bezoek aan de Oostelijke Mijnstreek.
- 28 jan. De industrie- en handelonderneming Teko-electric N.V. gaat als zevende bedrijf deel uitmaken v.d. N.V. Industriebouw Kerkrade door vestiging op industrieterrein Spekholzerheide.
- 30 jan. Heropening gerenoveerd sportfondsenbad te Heerlen door burgemeester F. J. W. Gyzels.
- 30 jan. Vestiging zelf-bedieningsgroothandel te Spekholzerheide door de Kerkradse ondernemer J. Sijben.
- 31 jan. Gedeputeerde Staten van Limburg besluiten „Zelfbedienings-verkeerslichten” en knipperlichten op de Heerlerbaan te plaatsen.
- 31 jan. Officiële opening v.d. nieuwbouw van „Thomas-Konfektie” aan de Heideveldstraat te Kerkrade-West door burgemeester Th. J. M. Gijsen.
- 1 febr. De metaalindustrie Oceana-Carmi N.V. te Hoensbroek wordt verplaatst naar het Sijpeldse gedeelte van het industrieterrein „De Beitel”.
- 1 febr. Viering 40-jarig dienstjubileum van de heer H. J. Merkelbach, hoofd eerste afdeling en loco-secretaris van Heerlen.
- 1 febr. Afscheid v.d. heer G. J. H. Frencken als burgemeester van Voerendaal.
- 1 febr. De St.-Annakerk (Heerlen) wordt als stage ingeschakeld voor de Hogeschool voor Theologie en Pastoraat.
- 8 febr. Installatie v.d. heer J. G. T. Bouwens tot burgemeester van Sijpeld.

- 12 febr. Ontvangst Tsjechische badmintonclub „Spoje” uit Praag door burgemeester F. J. W. Gyzels ten gemeentehuize.
- 12 febr. Inzegening klooster zusters v.d. H. Harten van Jezus en Maria, Stationstraat te Schaesberg, door deken H. Mertens.
- 12 febr. Opening nieuw controle-districtskantoor v.h. GAK aan de Meezenbroekerweg door burgemeester F. J. W. Gyzels.
- 12 febr. „Mei”-plaatsing op de politieschool aan de Kerkraderweg te Heerlen.
- 16 febr. I.v.m. zware sneeuwval uitstel van carnavalsoptochten in de Oostelijke Mijnstreek tot zondag 23 februari; alleen de gemeente Voerendaal liet de optocht doorgaan.
- 20 febr. Sluiting v.d. Minister Terpstraschool aan de Veeweg te Ubach over Worms op last v.d. inspectie volksgezondheid.
- 20 febr. Ingebruikname v.h. instructiebad te Schinveld.
- 22 febr. De heer Harry Loontjens benoemd tot voorzitter v.h. bestuur v.d. stichting „Streektheater Heerlen”.
- 24 febr. Onderzoek naar de invoering van gemengd onderwijs aan het Bernardinus- en Claracollege door middel van enquête-formulieren.
- 28 febr. De Heerlense kunstenaars Eugène Laudy, Theo Lennartz, Jos Teeken, Nic Tummers, Hub Quadvlieg en Jos van der Velden hebben een „Kommunaal kunstenaars Kollektief” in het leven geroepen.
- 28 febr. Het oudercomité te Welten heeft de besturen van de beide scholen gevraagd om gemengd onderwijs in te voeren; 91⁰/₀ v.d. ouders in Welten is voor coëducatie.
- 28 febr. Het Zweedse wereldconcern SKF (Svenska Kullagerfabrieken) en de N.V. Metaalindustrie Caja uit Eindhoven hebben in beginsel besloten in de Oostelijke Mijnstreek een metaalindustrie te vestigen.